

УДК 314.82

М. П. КУХТА, І. О. МАРТИНЮК

ПРОБЛЕМА СТАРІННЯ: ФІЛОСОФСЬКИЙ І СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ

У статті розглянуто філософські та соціологічні підходи до інтерпретації старіння. Наголошено, що хоча старіння й було об'єктом досліджень віддавна, лише сьогодні воно стало відмітною рисою сучасності, тож потребує не лише більш детального вивчення, а й розстановки акцентів у дослідженнях. Стрімко розширилося коло соціальних проблем, пов'язаних з постарінням населення в більшості розвинених країн світу. Аналіз генези уявлень про старість і старіння у філософії та соціології надає змогу окреслити проблемне поле для подальших геронтоорієнтованих досліджень у комплексі соціогуманітарних наук.

Ключові слова: старіння, проблеми старіння, теорії старіння.

Сьогодні для осмислення явищ, пов'язаних зі старінням, дедалі більш характерним стає підхід з використанням досягнень з різних галузей знань, починаючи від філософії, закінчуючи медициною та економікою. Звернення до комплексного системного дослідження початку й перебігу старості зумовлене неспроможністю пояснень, що ґрунтуються на моноказальних способах встановлення її чинників та механізмів. Тож доречно розглядати феномен старіння з позиції різних підходів. Це дає змогу зрозуміти специфіку перебігу й вплив цього процесу як в онтологічному (причому як з позиції представників старшої вікової групи, так і з погляду суспільства, соціально-демографічна структура та потреби якого динамічно змінюються), так і в гносеологічному аспекті.

Метою статті є огляд історичної еволюції поглядів на старіння та теоретичне осмислення напрацювань щодо цього процесу в галузі суспільствознавчих наук.

Феномен старості привертає до себе увагу філософів здавна. І це зрозуміло: осмислення старості нерозривно пов'язане з такими фундаментальними темами філософствування, як буття і небуття, життя і смерть, природа і сутність людини, сенс життя, гуманізм тощо.

Античні уявлення щодо старості можна поділити на натуралістичні, згідно з якими існує душа, тотожна тілу, та метафізичні, що виходили з пріоритету душі над тілом. На той час філософи розглядали старість з позицій різнорівневого аналізу: від емоційного, антропологічного, соціального, етичного та естетичного й аж до космогонічного.

Зокрема, Епікур (324–270 рр. до н. е.) у «Листі до Менекея» рекомендує займатися філософією і молодим, і старим. Першим – щоб вони й у старості залишалися молодими, другим – щоб вони були і молодими, і старими, не маючи страху перед майбутнім. Він вважав, що «більшість то втікають

від смерті як найбільшого зла, то прагнуть її як відпочинку від зла життя, а мудрий не повинен ні ухилятися від життя, ні боятися смерті» [16, с. 321].

Гомер вважав, що люди похилого віку мають особливі здібності, тому повинні володіти правом вирішального слова при обговоренні справ общини. Своєю чергою, Платон (427–347 рр. до н. е.) вважав, що в похилому віці є такі переваги, яких немає в молодості, адже старіння організму компенсується духовною зрілістю та внутрішньою свободою, тому лише із 60 років людина може посісти місце церковного служителя. Не втратили актуальності і його погляди щодо індивідуальності старіння, де його специфіка визначається як похідна способу життя в молодості та зрілості [11].

Згідно з поглядами Лукреція (близько 99–55 рр. до н. е.), весь світ є своєрідним мінливим тілом, здатним до старіння [6]. Арістотель (384–322 рр. до н. е.) розглядав старість у негативному світлі, вважаючи, що в цей час людину залишають фізичні, розумові та духовні сили. Таким чином, довге життя є нещастям, а прагнення старших до повноцінної участі в соціальному житті є ознакою слабкості [2].

Філософи римської античності також порушували питання фізичного старіння та немічності людини у віці. Зокрема, Горацій (65–8 рр. до н. е.) змальовував їх як жадібних та важких людей, що засуджують молодість, вихваляючи той час, коли самі були молодими. Він також вважав, що із часом людина втрачає чи принаймні в неї суттєво знижується рівень життєвого щастя, тому старість забарвлена в темні кольори й супроводжується постійним жалем за втраченою молодістю. У праці «Метаморфози» Овідій (48–8 рр. до н. е.) також описує людське життя як послідовність періодів, що схожі до пір року. З приходом старості людина перетворюється на безсилу істоту з глибокими зморшками, котру підстерігає смерть. Саме він уперше назвав старість «четвертим віком». Сенека (4 р. до н. е. – 65 р. н. е.) також поділяє життя людини на періоди, вважаючи, що останній – старість – є віком втоми, проте лише фізичною, тому що вік відчуває тіло, а не душа, що саме відчуває світанок. Старість має своє надбання – мудрість [6].

Цицерон (106–43 рр. до н. е.) був переконаний, що людина веде боротьбу із законами природи, при цьому найкращим виходом є визнання й прийняття старості, тому що ця боротьба завжди закінчується поразкою.

Близькими до цього є погляди римських стоїків Епіктета (50–138 рр.) та Марка Аврелія (121–180 рр.). Епіктет, зокрема, вважав, що людина – це «душа з тілом – ходячим трупом». Смерть філософи розглядають як останній обов'язок перед всепоглинаючим Всесвітом [15].

У період Середньовіччя та доби Відродження проблематику старіння розглядали крізь призму учінь християнської церкви. Людина не повинна прив'язуватися до земного життя. Чим далі вона наближається до його закінчення, тим ближчою може стати до Бога.

У період Нового часу проблематику старіння розглядав, зокрема, Гегель. На його думку, старість тотожна мудрості, початковий та кінцевий

періоди життя схожі, оскільки старість пов'язана з ослабленням м'язів та ментальним безсиллям. Проте істинна старість не фізична (що ототожнюється з хворобою), а духовна.

Фрідріх Шлейєрмахер, своєю чергою, під старістю розуміє і фізичний спад, і особливий стан душі. Він вважав, що свобода духу й свобода людини можливі в стані «вічної молодості», що, на противагу фізичним показникам, можна зберегти. Філософ зазначав, що чим старшою стає людина, тим складніше їй розпочинати нові дії [12].

Філософська рефлексія старості пройшла тривалу історію. Свій внесок у розробку старості як філософської проблеми зробили, крім згаданих мислителів, Ф. Бекон, І. Кант, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, С. К'єркегор.

Пізніше до цієї проблематики долучилося широке коло філософів XIX–XX ст., а саме: А. Камю, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, Х. Ортега-і-Гассет, А. Швейцер, І. Ільїн, В. Розанов, С. Франк, Н. Федоров, П. Сорокін, В. Франкл. Своїми творами вони заклали базу для подальшого розвитку філософських концепцій осмислення феномену старості. Так, у «Повстанні мас» Х. Ортега-і-Гассет висловлює погляд, що в будь-якому теперішньому живе три покоління: молодь, зрілі люди та старі, – тобто історична дійсність охоплює насправді три різних часи, життєві величини, що співіснують незалежно від свого бажання, водночас і нерозривно пов'язані, і незмінно ворогують, тому що по суті є різними. Це заклало філософську основу для розгляду міжпоколінного розриву та міжпоколінних конфліктів [10].

Представники екзистенційної філософії досліджували старіння й старість крізь призму понять буття та смерті. Так, К. Ясперс розкривав старість з позицій психологічного сприйняття життєвого простору, що поступово звужується в пізні роки. Його погляди суттєво вплинули на характер подальших досліджень ескапізму старших та соціальних можливостей, що можуть бути збереженими з віком. Крім того, учений розглядав життя як послідовність змін, втрат та здобутків, підсумок яких підбивають у старості (тут ми прослідковуємо зв'язок з концепцією розвитку Е. Еріксона, який теж вважав, що в старості людина підсумовує прожите життя, залишаючись задоволеною або ж розчарованою її ходом) [1]. М. Хайдеггер, своєю чергою, наголошував, що старість дає можливість повільно перейти шлях від життя до смерті [9].

У праці «Сучасні філософські уявлення про феномен старості і старіння» І. Жданова зауважує, що загалом уявлення сучасних філософів щодо феномену старості переважно визначаються проблематикою постмодерністського та глобалізаційного суспільства. На сьогодні наукові розвідки в напрямі філософії старіння здійснюють В. Альперович – він поділяє погляди символічних інтеракціоністів на феномен старості й старіння; Т. Карсаєвська та А. Шаталов – досліджують етапи життєвого циклу людини із соціально-філософської позиції; К. Пігров – фокус його наукової

уваги – екзистенційна сутність справжньої старості. Учений вважає, що старих людей можна поділити на так званих «справжніх» та тих, у яких старість не вдалася, – «старих-симулякрів». Справжні старі, за ним, захоплені насамперед високим страхом (Angst). Старі, в яких старість не вдалася (старі-симулякри), одержимі низьким страхом, боязню (Furcht). Крім того, учений розкриває феномен ідентифікації в старшому віці, вважаючи, що старі переходять від так званої «Я», або «Его»-ідентифікації, до «Ми»-ідентифікації [5].

Своєю чергою, Ж. Лакан також прив'язує філософський дискурс старості до проблем тілесності та ідентифікації. На його думку, тіло людини, яка старіє, є своєрідною картою, що в міру дорослішання заповнюється соціокультурними знаками та модифікується відповідно до певних закономірностей.

Крім уже згаданих Р. Адріанової та Д. Матяша, соціально-філософський аналіз феномену старості й вивчення чинників активізації особистості в старості здійснювали Н. Тельнова й І. Подольська [1; 9]. Зокрема, Т. Полькіна вивчає феномен старості на різних етапах психолого-філософського осмислення; Л. Дяченко – розглядає філософсько-культурологічні аспекти старіння; Н. Рибаківа – сутність старіння як історичного феномену, а також ціннісні аспекти старіння; І. Жданова – соціально-філософське розуміння сутності старості й старіння в сучасному суспільстві [5].

Значення філософського дискурсу старості полягає в тому, що, на відміну від позитивного знання конкретних наук, які вивчають феномен старості наче зсередини, у межах її самодостатності, він надає досліднику можливість вийти за межі цього феномену й поглянути на старість ззовні, у співвіднесенні з іншими феноменами. Один із найбільш значущих напрямів філософського осмислення старості пов'язаний з аналізом її соціально-культурних і особистісно-екзистенційних та соціально-культурних аспектів. Тут старість розглядають у широкому аспекті – як ідею вселенського призначення людини, неповторності її буття; ставлення самої людини до процесу старіння, самооцінку життєвого шляху, усвідомлення того, що вдалося й чого не вдалося зробити протягом життя, що залишить людина нащадкам. Більшість філософів зауважують, що в сучасній соціальній реальності, де людина через значну «віртуалізацію» життя дедалі більше має справу із зображенням, процес старіння намагаються «заморозити» всіма доступними засобами, прагнучи зберегти видимість молодості та здоров'я.

У соціології теж існує значна кількість підходів до вивчення проблем старості й старіння, у межах яких тривають дослідження. Центром теоретичної геронтології на сьогодні вважають США (так, чотири основні критерії старіння, що найчастіше цитують у працях з геронтології, запропоновані американським геронтологом Б. Стрехлером). Звертаючись до історії розвитку західних геронтологічних досліджень, можна відзначити, що там

науковці переважно зосереджують увагу на соціально-демографічному складі населення старшого віку, тривалості життя різних соціально-професійних груп старших, процесі старіння та виходу на пенсію (Е. Россет, Е. Каммінг, М. Янг та Т. Шуллер), змінах при переході від молодого до старшого віку (С. Ірвін), особливостях вікової стратифікації (М. Райлі, М. Іонсон), особливостях життя людей старшого віку (Р. Тейлор), старіння в сучасному світі (С. МакФаден), особливостях комунікації старших людей (Дж. Ньюсбаум), Е. Мідвінтер, П. Ейзенштадт [8].

Варто зауважити, що різні соціально-геронтологічні теорії по-різному ставляться до старіння та його особливостей. Серед соціологічних теорій, що виокремилися на Заході, можна назвати такі:

- теорія активності – люди похилого віку внаслідок розлучення зі звичними ролями відчувають свою непотрібність у соціумі. Збереження потреб і активності є передумовами збереження самооцінки й психологічної рівноваги;

- теорія вікової стратифікації – суспільство поділене на вікові страти, старше покоління має унікальний досвід, котрий неможливо повторити, але можна використати його елементи наступним поколінням;

- теорія субкультури для похилого віку – запропонована Е. Роузом, котрий вважає, що представники невеликих соціальних груп, що мають власну субкультуру, більше взаємодіють один з одним, ніж з іншою частиною суспільства. За нею, люди похилого віку є носіями субкультури, що містить особливу систему цінностей, норм, стереотипів. Таким чином, люди, що збираються виходити на пенсію, об'єднуються на основі спільних інтересів;

- теорія роз'єднання, обґрунтована Б. Ньюгартемом та Дж. Розеном, стверджує невідворотність обмеження спілкування людини, яка старіє, з іншими членами суспільства, тому що з виходом на пенсію змінюються її соціальні ролі та знижується дохід. За нею, гомеостаз є принципом необхідної рівноваги між продуктивним (молодим) і непродуктивним (похилим) поколіннями. Відповідно, виникає міжпоколінне відчуження, коли в процесі старіння люди починають відмежовуватися від молоді. Теорія була продовжена Е. Каммінгом та В. Генрі, котрі вказували, що роз'єднання (disengagement) є психосоціальним явищем, наслідком як природних змін у психіці людини, яка старіє, так і впливом на неї соціального середовища;

- теорія модернізації – описує зміну становища похилих людей та ставлення до них як результату технізації й модернізації сучасного суспільства, унаслідок чого авторитет і значення їх досвіду значно впали;

- теорія геротрансценденції, обґрунтована Л. Торнстамом, як особливого виду позитивного старіння (на основі теорій К. Юнга та Е. Еріксона). Відповідно до неї, старіння людини включає потенціал для розвитку та розуміння нового погляду на життя, перехід з більш раціона-

льного й матеріального погляду на світ до більш трансцендентного, що в підсумку супроводжується збільшенням задоволеності від життя [9].

Велика кількість підходів до вивчення старіння зумовлює розмаїття визначень старості. Наприклад, у словнику із соціальної геронтології є декілька визначень цього феномена, кожне з яких зумовлено власним фокусом розгляду. Зокрема, її подано як заключний період вікового розвитку, що йде після стадії зрілості й супроводжується тією чи іншою мірою згасанням життєвих функцій. Виділяють такі стадії: хронологічна (фактором, що домінує у її визначенні, є кількість прожитих років); фізіологічна - визначається станом здоров'я, сукупністю фізичних відхилень організму; психологічна - момент у житті людини, коли вона сама починає усвідомлювати себе старою (можливі дві крайні форми вираження цього процесу: це усвідомлення може прийти занадто рано або занадто пізно); соціальна - синтез усіх видів старості, що відображає становище людини в суспільстві, систему очікувань суспільства щодо людини наприкінці її життя [8].

Вітчизняні науковці (зауважимо, що під цією рубрикою об'єднуємо дорадянських, радянських і пострадянських фахівців, у тому числі російських, тому що проблеми, які вони порушують, часто співзвучні українським. Водночас результати їх досліджень не можна цілком переносити на українські реалії) переважно розглядають проблеми рольових змін, пов'язані з виходом на пенсію (Н. Паніна, В. Патрушев, В. Шапіро), місце похилих людей у суспільстві та особливості їх трудової й громадської діяльності (Н. Большакова, І. Бондаренко, Н. Василенко, Т. Кисельова, А. Козлов, В. Лазарева, Г. Морозова, А. Рубцова).

Що ж до безпосередніх досліджень процесу старіння, то їх розвиток тривалий час пов'язували з біологією старіння й такими іменами, як І. Мечников (який розвинув теорію ортобіозу та вперше вказав, що «...старість, що є швидше непотрібним вантажем для суспільства, скоро зробиться... корисним суспільству періодом. Старі зможуть застосовувати свою велику досвідченість до найбільш складних і тонких завдань суспільного життя» [8]), З. Френкель (в основоположній праці «Подовження життя та діяльна старість» розкрив особливості зміни популяції старіших людей як носіїв досвіду попередніх поколінь і розглянув особливості індивідуальних змін організму людини на останньому етапі його розвитку), А. Богомолець (завдяки якому в середині 1960-х рр. на базі Київського університету відкрито першу кафедру геронтології) та ін. У подальшому біологічні механізми старіння, механізми збереження активності в старості та шляхи досягнення довголіття вивчали І. Давидовський (у монографії «Старість» стверджував, що визначених дат настання старості немає, що біологічний та календарний вік людини часто не збігаються), А. Нагорний, В. Фролькіс (запропонували уявлення про процеси антистаріння (вітаукт), завдяки яким набули поширення геронтологічні дослідження й фактично було створено геріатрію як нову галузь медичної науки), Д. Чеботарьов (за-

вдяки якому Київський інститут геронтології здобув визнання в усьому світі як один з найбільших центрів з дослідження механізмів старіння) [8].

Великий внесок у вивчення життєдіяльності людей старшого віку зробив Б. Ананьєв, вказавши на необхідність зміни біологічної концепції новою, яка б об'єднувала біологічний підхід із соціальним. Згодом ідеї Б. Ананьєва розвинули В. Альперович («Геронтология. Старость. Социкультурный портрет»), «Проблемы старения: демография, психология, социология») та Л. Анциферова, які аналізували типи старіння, сутність соціального старіння.

Фахівці на теренах радянського й пострадянського просторів зосереджувалися на проблемах рольових змін, пов'язаних з виходом на пенсію (Н. Паніна, В. Патрушев, В. Шапіро), місцем людей похилого віку в суспільстві та особливостях їх трудової й громадської діяльності (І. Бондаренко, А. Козлов). Також вивчали фактори їх соціальної поведінки та самопочуття в суспільстві, проблеми їх адаптації й активізації (Н. Герасимова, Т. Демидова, А. Дмитрієв, В. Доброхліб, Н. Ковальова, Т. Козлова, Л. Соловійова, Є. Щаніна). Соціальний напрям представлений працями таких авторів, як: М. Александрова, Р. Ануфрієва, С. Архипова, Т. Гершкович, Н. Глуханюк, Я. Зоська, І. Кон, О. Краснова, Н. Лавріненко, І. Ліхницька, А. Рубакін, Р. Яцемирська.

Соціально-економічні проблеми старості досліджують Н. Римащевська, Т. Смирнова, О. Тополь. Проблеми соціальної комунікації, відповідальності та ексклюзії людей різного віку розкривають О. Дікова-Фаворська, Л. Хижняк та О. Безрукова. Уперше використовують якісні методи для дослідження старості як феномену М. Єлютіна, Є. Здравомислова, Ю. Качалова, О. Кувшинова, С. Марковкіна. Розгляд сутності та структурних компонентів соціального потенціалу представлений у працях Д. Афанасьєва, Н. Календи, М. Нугаєва, Н. Тютюнник, В. Філіппова, О. Шкаратана. Відмінності між поняттями соціального капіталу та потенціалу аналізують С. Бабенко, І. Сакрельцев, С. Штирбул, Б. Юдін, а рівні й різновиди соціального потенціалу – Г. Зараковський, М. Лесечко, Т. Петрушина, О. Штепа. Особистісний потенціал розкрито в працях Ю. Бреус, Н. Лебідь, В. Міляєвої, М. Садової [9].

Висновки. Як бачимо, проблематика старіння набуває дедалі більшого поширення в дискурсі як суто практичному – з позицій соціальної політики та управління, так і в теоретичному – з позиції осмислення цього процесу та прогнозування масштабів і наслідків його подальшого розгортання. Активно обговорюють різні аспекти старіння населення, починаючи від макрорівня, глобальних тенденцій суспільного розвитку, до мікрорівня – окремих груп та впливу цього процесу на поведінку соціальних акторів. Поряд зі збільшенням кількості досліджень і спробами створення відповідних програм соціального розвитку з урахуванням змін у демографічній структурі постають завдання теоретичного характеру: насамперед, необхідність систематизувати накопичену інформацію та визначити «проблем-

ні», малодосліджені поля. Зокрема, це стосується досліджень у вітчизняному соціальному просторі, де, попри загальне зростання кількості відповідних праць, все-таки можна констатувати здебільшого їх вузьку спрямованість, орієнтацію на висвітлення соціально-вікових питань крізь призму дотичних соціальних проблем.

Список використаної літератури

1. Андрианова Р. А. Социально-педагогические условия активизации личности в период геронтогенеза: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 2003. 12 с.
2. Аристотель. Собрание сочинений: в 4 т. Москва: Мысль, 1976. Т. 1. 550 с.
3. Архипова С. П. Освіта як елемент життєдіяльності людей літнього віку. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. 2013. № 13 (272). Ч. IV. 32 с.
4. Доброхлеб В. Г. Ресурсный потенциал пожилого населения России. *Социологические исследования*. 2008. № 8. С. 55–61.
5. Жданова И. Современное философское представление о феномене старости и старения. *Сборник научных трудов НГТУ*. 2006. № 1 (43). С. 171–176.
6. Карсаевская Т. В., Шаталов А. Т. Философские аспекты геронтологии. Москва: Наука, 1978. 352 с.
7. Кухта М. Динаміка ціннісних орієнтацій і адаптивність людей похилого віку в Україні. *Соціальні виміри суспільства*. 2015. № 7 (18). С. 482–497.
8. Кухта М. Соціальний потенціал людей старшого віку в Україні. Київ: КНУ-КіМ, 2018. 304 с.
9. Матяш Д. В. Жизнь и смерть: от сакральной символической обратимости к постсакральной бинарности (социально-философский анализ): автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.11. Ростов-на-Дону, 2003. 47 с.
10. Ортега и Гассет Х. Что такое философия? *Избранные труды*. Москва: Весь Мир, 1997. URL: <http://zzz.h20.ru/library/win/FILOSOF/ORTEGA/filosofia.txt> (дата звернення: 30.09.2019).
11. Платон. Диалоги. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2007. 448 с.
12. Полькина Т. Особенности понимания феномена старости на разных этапах психолого-философского осмысления. *Вестник Башкирского университета*. 2012. Т. 17. № 3. С. 140.
13. Подольская И. А. Феномен старости: социально-философский анализ: автореф. дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11. Москва, 2002. URL: <https://www.dissercat.com/content/fenomen-starosti-sotsialno-filosofskii-analiz> (дата звернення: 25.09.2019).
14. Тельнова Н. Л. Целостный подход: онтологический подход: автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.01. Саратов, 2002. URL: <https://www.dissercat.com/content/-tselostnost-cheloveka-ontologicheskii-podkhod> (дата звернення: 21.09.2019).
15. Эпиктет. В чем наше благо? Римские стоики. Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий. Москва, 1995. 268 с.
16. Эпикур. Главные мысли. *Тит Лукреций Кар. О природе вещей*. Москва, 1983. С. 321.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2019.

Кухта М. П., Мартинюк И. О. Проблема старения: философский и социологический подходы

В статье рассматриваются философские и социологические подходы к интерпретации старения. Отмечается, что хотя старение и было объектом исследований давно, только сейчас оно стало отличительной чертой современности, поэтому требует не только более детального изучения, но и расстановки акцентов в исследованиях. Стремительно расширился круг социальных проблем, связанных со старением

населения в большинстве развитых стран мира. Анализ генезиса представлений о старости и старении в философии и социологии позволяет выделить проблемное поле для дальнейших геронтоориентированных исследований в комплексе социогуманитарных наук.

Ключевые слова: старение, проблемы старения, теории старения.

Kuhta M., Martyniuk I. The Problem of Aging: Philosophical and Sociological Approaches

The article deals with philosophical and sociological approaches to the interpretation of aging. Attention is drawn to the fact that, although aging has long been the object of research, only today it become a hallmark of modern times, so it requires not only more detailed study, but also an emphasis on research.

It has been determined that philosophers have considered old age from the standpoint of multilevel analysis: from emotional, anthropological, social, ethical and aesthetic to the cosmogonic. The significance of the philosophical discourse of old age lies in the fact that, unlike the positive knowledge of the specific sciences that study the phenomenon of old age as if from within, its self-sufficiency, it enables the researcher to go beyond this phenomenon and look at old age from the outside, in relation to other social phenomena. One of the most significant areas of philosophical understanding of old age is related to the analysis of its socio-demographic and personality-existential socio-cultural aspects. Here, old age is considered in a broad aspect, as the idea of universal purpose of man, the uniqueness of his being; the attitude of the person to the process of aging, the self-assessment of the path of life, the realization of what has succeeded and what has failed to be done in the course of life that will leave the person to posterity. It is determined that most philosophers point out that in modern social reality, where people are increasingly dealing with the image because of the considerable «virtualization» of life, the aging process is being tried to «freeze» - by all available means, trying to preserve the visibility of youth and health. As for sociology, there are a large number of approaches to studying the problems of old age and aging, in particular, scientists focus on the socio-demographic composition of the older population, life expectancy of various socio-professional groups of seniors, the process of aging and retirement, changes in transition from young to older age, features of age stratification, features of life of older people, aging in the modern world, features of communication of older people.

The problem of aging is becoming more widespread in the discourse, both purely practical – from the standpoint of social policy and governance, and theoretically - from the standpoint of understanding the process and predicting the scope and consequences of its further unfolding. Various aspects of population aging are being actively discussed, ranging from the macro level, global trends in social development, to the micro level - the level of individual groups and the impact of this process on the behavior of social actors. Along with the increasing number of studies and attempts to create appropriate programs for social development, taking into account changes in the demographic structure, there are theoretical tasks: first of all, the need to systematize the accumulated information and identify «problematic», poorly researched fields. In particular, this applies to studies in the domestic social space, where despite the overall increase in the number of relevant jobs, it is still possible to ascertain, for the most part, their narrow orientation, orientation to social and age issues through the prism of tangible social problems.

The range of social problems associated with aging in most developed countries is rapidly expanding. Analysis of the genesis of ideas about old age and aging in philosophy and sociology makes it possible to outline the problematic field for further gerontological research in the social sciences.

Key words: aging, aging problems, theories of aging.